

Digitalisaatio, tekoäly ja sosiaaliturva

Tulevaisuusvaliokunnan strategisen tutkimuksen ohjelmien ja hankkeiden
julkinen kuuleminen

20.3.2024 Pikkuparlamentti, Helsinki

Tutkitun tiedon lisäksi tarvitaan tutkijoiden ja päättäjien vuoropuhelua

Päivi Tikka, johtaja

Strategisen tutkimuksen vastuualue, Suomen Akatemia

paivi.tikka@aka.fi

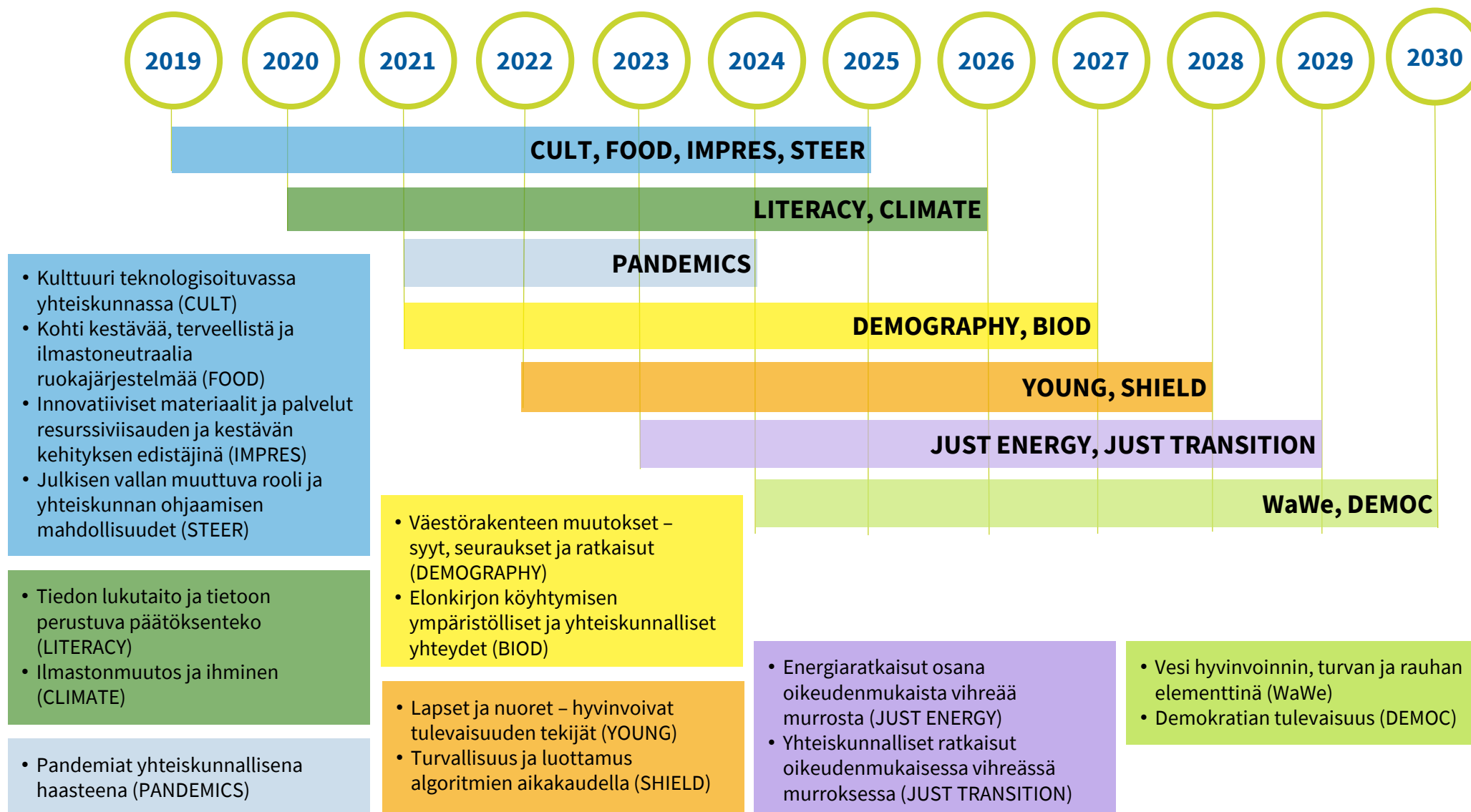
Suomen Akatemia

Monitieteisellä tutkimuksella tuetaan suomalaisen yhteiskunnan kehitystä ja luodaan vaikuttavuutta

- Strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) rahoittamissa hankkeissa lähestytään ajankohtaisia yhteiskunnallisia haasteita ongelmakeskeisestä, monen tieteenalan tutkimusta hyödyntävästä näkökulmasta.
- Strategisella tutkimuksella tuetaan
 - päätöksentekoa
 - lainvalmistelua
 - kansallisten ja kansainvälisten strategioiden valmistelua.
- Strategisen tutkimuksen hankkeiden tuloksilla ja vuorovaikutustyöllä kehitetään julkisen sektorin osaamista, palveluita ja toimintamalleja sekä edistetään kestäviä ratkaisuja teollisuudessa ja liike-elämässä.

Strategisessa tutkimuksessa pitkäjänteinen tutkimus ja yhteiskunnallinen hyöty tukevat toisiaan

- Ohjelmien pitkä aikajänne on mahdollistanut luottamuksellisen vuorovaikutuksen rakentamisen tieteilijöiden, liike-elämän ja poliittisten päätöksentekijöiden välille.
- STN-hankkeisiin on sisäänrakennettuna suunnitelmallista ja tavoitteellista vuorovaikutusta tiedon hyödyntäjien kanssa.
- Vuorovaikutukseen on instrumentissa kohdistettu riittävästi aikaa ja rahoitusta laadukkaan yhteistyön takaamiseksi.
 - Tähän mennessä ohjelmissa ainakin 400 yhteistyökumppanitahoa
- Ministeriöt ovat hankkeiden toteuttamisen kannalta hyvin keskeisiä yhteistyötahoja.
 - STN-ohjelmien hankkeissa yhteistyökumppaneita kaikista Suomen ministeriöistä

Digitalisaatio, työn murros ja sosiaaliturva **-tietokooste julkistetaan tänään**

- Tavoitteena on tuottaa päättäjille tutkittua tietoa ja olla hyödyksi suomalaisen sosiaaliturvaympäristön muutoksista kiinnostuneille.
- Koosteen laatineet 15 tutkijaa ovat kukin alansa huippuasiantuntijoita ja heistä 14 toimii strategisen tutkimuksen hankkeissa.
- Tietokoosteprosessia ovat johtaneet ohjelmajohtajat Minna Lammi ja Jarmo Viteli.
 - Koordinaatio- ja julkaisemistukea on saatu myös strategisen tutkimuksen vastuualueelta.

Tietokoosteen taustaa

- Strateginen tutkimus ja sosiaaliturvakomitea ovat tehneet tietokumppanuusyhteistyötä vuodesta 2020 lähtien.
- Tietokumppanuus-mallissa tiedon käyttäjät ja tutkijat määrittävät yhdessä:
 - millaisia kysymyksiä halutaan tarkastella
 - millaisia toimintatapoja sovelletaan
 - miten koottu tieto julkaistaan, esimerkiksi tietokoosteraporttina, podcastina tai videona.
- Vuoropuhelua käydään koko kumppanuuden ajan.
- Radikaalisti uusi tapa ylittää tutkimuksen ja päätöksenteon sekä eri hallinnonalojen välisiä rajoja.

Yhteistyöstä syntyi kolme laajaa tietokoostetta

- [Suomen väestörakenne ja sosiaaliturva -tietokooste](#) (2021) (pdf)
- [Elonkehä, ilmastonmuutos ja sosiaaliturva -tietokooste](#) (2022) (pdf)
- [Digitalisaatio, työn murros ja sosiaaliturva -tietokooste](#) (2024) (pdf)
- Ymmärryksen syntyminen edellyttää vuorovaikutusta ja dialogia
 - Luennoista vuoropuheluun
 - Raporteista tietokumppanuuteen

Digitalisaatio, työn murros ja sosiaaliturva -tietokooste

Minna Lammi, ohjelmajohtaja (CULT)
Jarmo Viteli, ohjelmajohtaja (LITERACY)

Tietokoosteen teemat

- Tietokooste koostuu seuraavista teemoista:
 - Suomalainen sosiaaliturva ja digitalisaatio
 - Tekoälyjärjestelmien vastuullinen ja eettinen suunnittelu ja käyttö
 - Digitalisaatio ja työelämän osaamisvaatimusten muutos
 - Digitalisaatio julkisia palveluja käyttävien kansalaisten näkökulmasta

Tietokooste antaa kattavan kuvan teemojen sisällöistä tutkitun tiedon valossa ja sisältää myös suosituksia päätöksentekijöille.

Tietokoosteen ydinviestit

- Sosiaaliturvan digitalisaatio vaatii ihmisoikeuksien huomioimista.
- Julkisia sähköisiä palveluita sekä digiosaamista on kehitettävä eriarvoistumisen estämiseksi. Palveluiden käyttäjät on otettava tähän työhön mukaan.
- Ilman aktiivisia politiikkatoimia digitalisaatio lisää työmarkkinoiden eriarvoistumista.
- Julkisilla organisaatioilla on oltava resurssit avoimeen toimintaan ja siihen, että ne voivat tehdä kansalaisille selkoa automatisoitujen järjestelmien toiminnasta.
- Luottamus on algoritmisen päätöksenteon edellytys.

Digitalisaatio ja sen rajat sosiaaliturvan toimeenpanossa

Minna van Gerven
Sosiaalipolitiikan professori HY ja REPAIR-hankkeen varajohtaja

repair

Digitalisaatio ja sen rajat sosiaalityrvassa

- Digitalisaatio parhaimmillaan tukee ihmisten vahvuuksia ja yhdistää koneiden ja ihmisten toimintaa.
- Digitalisaatiota kehitetään kuitenkin liian usein irrallaan laajemmasta toimintaympäristöstä ja yksipuolisesti tuottavuutta tavoitellen.
- Tämä altistaa murtumille sekä luo riskejä ja haavoittavuuksia sen sijaan että tuottaisi yhteiskunnallisia hyötyjä.

Kestävä digitalisaatio

Lähtökohdaksi pitää ottaa hyvinvointiyhteiskunnan keskeiset arvot, kuten:

- inkluusio
- avoimuus
- luottamus
- yhdenvertaisuus.

Edellyttää avointa keskustelua:

- Kenelle teknologiaa kehitetään?
- Onko digitalisaatio aina ”se” oikea ratkaisu?
- Miten teknologian haittoihin voidaan varautua etukäteen?

Tutkimukseen perustuvia ratkaisuja kestävän digitalisaation tukemiseksi

- Tarvitsemme laajempaa keskustelua teknologian murtumista.
 - Se, mikä on yhtäältä murtuma, on toisaalta mahdollisuus korjata ja sysätä liikkeelle uusia alkuja.
- Korjaustyössä lähtökohdaksi tulee ottaa hyvinvointiyhteiskunnan keskeiset arvot, kuten avoimuus, luottamus ja tosiasiallinen yhdenvertaisuus.
- Uudet alut edellyttävät, että murtumien tunnistamisen ja korjaustyön seurauksena muodostamme käytännönläheistä ymmärrystä siitä, mikä järjestelmissä toimii ja mikä ei.

Tekoälyn eettinen ja vastuullinen hyödyntäminen

Antero Karvonen, Research Scientist, VTT
antero.karvonen@vtt.fi

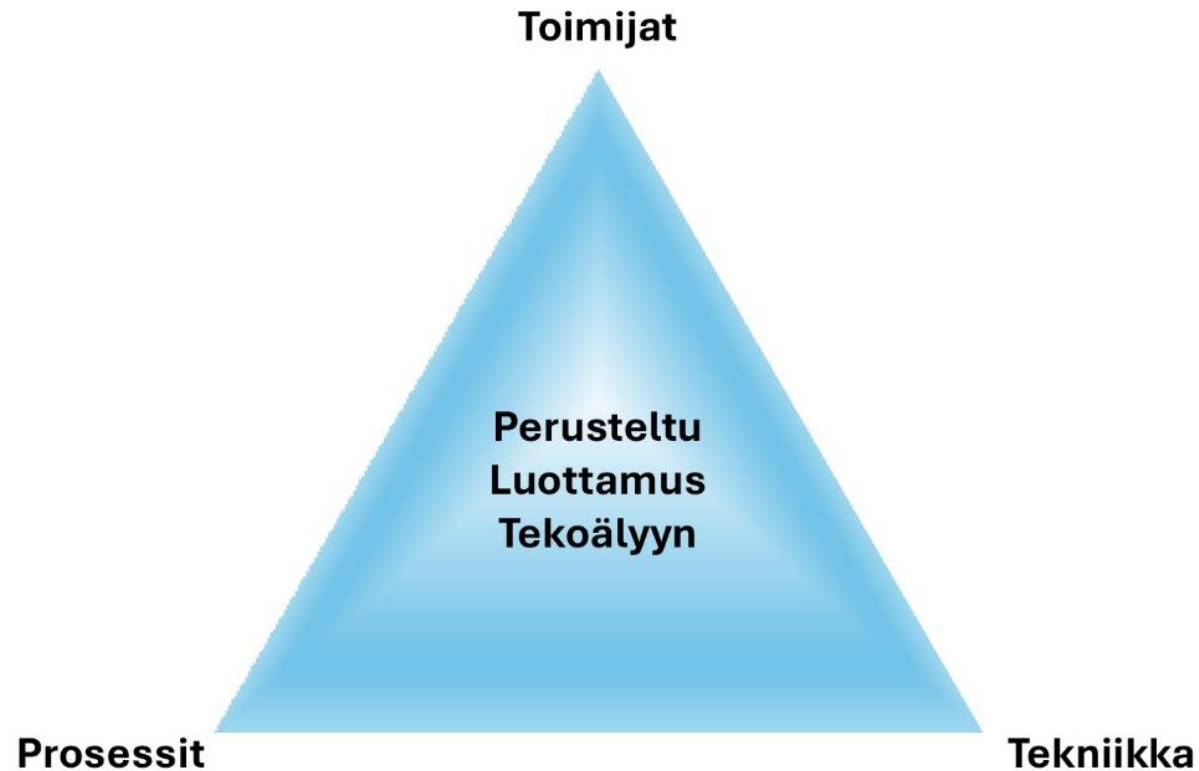
ET **A** I ROS

Tekoälyjärjestelmien vastuullinen ja eettinen suunnittelu ja käyttö

- Julkisten palvelujen tulee pysyä ajan tasalla ja vastata muuttuvan yhteiskunnan tarpeisiin.
- Tekoälyllä, osana digitalisaatiota, voidaan parantaa ja tehostaa palveluja – mutta miltä osin, miten ja kuka todella hyötyy?
- Edellyttää huolellista ja kokonaisvaltaista suunnittelua (ihminen, työ, prosessit, tekniikka).
- Luottamus näkökulmana ja tavoitteena
 - Kansalaisilla on oikeus saada ymmärrettävää ja ajantasaista tietoa siitä, miten julkisen toimijan käytössä olevat algoritmiperustaiset sovellukset vaikuttavat heidän elämäänsä ja millä perusteella algoritmisia päätöksiä tehdään.

Luottamuksen rakentuminen

Tekoälyn eettinen ja vastuullinen hyödyntäminen

- Osallisuuden lisäämiseksi ja tietopoliittisten tavoitteiden toteuttamiseksi tarvitaan valtioneuvoston asettama elin, esimerkiksi **Digitoimiston yhteydessä toimiva neuvottelukunta**.
- Nykyiset julkiset ohjauskeinot eivät ehkäise tekoälyn käytön nostattamia sosiaalisia riskejä ja uhkia riittävästi. Julkishallinnon tulisi kehittää kyvykkyyttä ennakoida ja tunnistaa tekoälyn riskejä kokonaisvaltaisesti sekä vastata syntyviin ongelmiin ketterällä tavalla.

Digitalisaatio, työelämän osaamisvaatimusten muutos ja sosiaaliturva

Tuomo Alasoini, tutkimusprofessori, Työterveyslaitos

tuomo.alasoini@ttl.fi

Työterveyslaitos

Suomen Akatemia

Digitalisaation kahdet kasvot

- Lisää korkeaa osaamista vaativien ammattien kysyntää.
 - Lisää työn tuottavuutta ja ansiotulokertymää.
 - Vahvistaa sosiaaliturvan rahoituspohjaa ja vähentää käytön tarvetta.
- Lisää eroja ihmisten työn tuottavuudessa ja ansiokehityksessä.
 - Lisää riskejä juuttua/ajautua matalapalkka-ammatteihin tai syrjäytyä kokonaan työmarkkinoilta.
 - Lisää sosiaaliturvan käyttötarvetta ja yhteiskunnallisia jännitteitä.

Näköpiirissä olevia haasteita sosiaaliturvalle

- Kotoperäiset ikäluokat pienenevät, nuorten koulutustason laskee ja oppimistulokset heikkenevät.
→ Vaikeuttaa osaamispainotteista rakennemuutosta tulevaisuudessa.
- Miesten koulutusvaje naisiin nähden kasvaa.
→ Heikentää matalasti koulutettujen miesten työmarkkina-asemaa.
→ Vaikeuttaa perheiden perustamista ja alentaa edelleen syntyvyyttä.
- Jako miesten ja naisten ammatteihin säilyy sitkeänä.
→ Jäykistää työmarkkinoita.

Työn uudelleenajattelu, työntekijöiden uudelleenkoulutus, työmarkkinoiden lasiseinien purku

Helppoa yhdelle, mahdotonta toiselle – toimet digitaalisten palvelujen yhdenvertaisuuden turvaamiseksi

Tutkimusprofessori Tarja Heponiemi ja tutkija Emma Kainiemi

Digitaalisten palvelujen itsenäistä hyödyntämistä vaikeuttavia tekijöitä

- haasteet kognitiivisessa toimintakyvyssä
- palvelujen monimutkainen asiointikieli ja selkokielisyyden puute
- vieraskielisyys
- kielteinen asennoituminen, joka voi johtua epäluottamuksesta palvelujen hyödyllisyyttä kohtaan tai aikaisemmista kohdatuista käytön ongelmista
- tietämättömyys erilaisista digitaalisista palveluista.

Digitaalisten palvelujen itsenäistä hyödyntämistä tukevia toimia

- Sisällöt ja toiminnallisuudet suunnitellaan mahdollisimman monelle käyttäjäryhmälle ymmärrettäviksi.
- Suunnittelu- ja kehittämistyöhön otetaan mukaan julkisten palveluiden ammattilaiset ja erilaisia käyttäjäryhmiä.
- Perinteiset lähipalvelut on säilytettävä digitaalisten palvelujen rinnalla.
- Annetaan asiakkaille mahdollisuus palautteen antamiseen.
- Tarjotaan kaikille matalalla kynnyksellä yksityisyyden suojan huomioivaa tukea ja opastusta.
- Digitaalisiin palveluihin sisällytetään käyttäjien asiointia helpottavia ominaisuuksia ja reaaliaikaista opastusmateriaalia sekä tuetaan palvelujen käyttäjien tietoturvataitoja.
- Digitaalisesta palvelutarjonnasta, saatavilla olevasta digituesta ja palvelujen hyödyistä tiedotetaan laajasti useaa eri kanavaa käyttämällä.

 [@Akademia_STN](#) #StrateginenTutkimus

 [@stn_akademia](#)

 [Strateginen tutkimus](#)

 [Academy of Finland](#)

[Täältä](#) voit tilata strategisen tutkimuksen uutiskirjeen.

www.strateginentutkimus.fi
ratkaisujatieteesta.fi

Suomen Akatemia

Hakaniemenranta 6

PL 131

00531 Helsinki

strateginentutkimus@aka.fi

